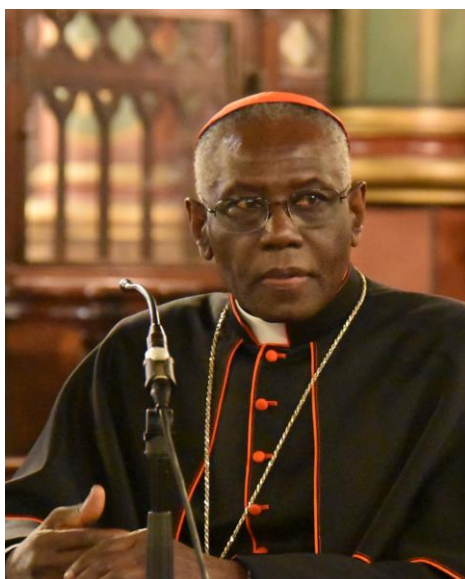

SNAGA TIŠINE

INTERVJU S KARDINALOM ROBERTOM SARAHOM

Razgovarao Christophe Geffroy¹

S njemačkog jezika preveo fra Tomislav Pervan

Kardinal Robert Sarah 2015. godine objavio je svoju svjetsku uspješnicu „Bog ili ništa“, a prošle godine objavljena je „Snaga tišine“, druga knjiga razgovora koje je s njim ponovno vodio Nicolas Diat. Riječ je o čudesnoj knjizi sa zadivljujućom duhovnom dubinom koja nam omogućuje stupiti u srce Božje tajne. Tišina je nužni preduvjet za susret s Gospodinom, kako u osobnom duhovnom životu, tako i u bogoštovlju. Knjiga je susret s produhovljenom osobom u kojoj se može osjetiti Božja prisutnost.

Novi intervju s kardinalom Robertom Sarahom izazvao je veliku pozornost. U razgovoru kardinal nas upozorava: „Srljamo u opasnost svesti svete tajne na prozaične i jeftine osjećaje“.

- ***Knjiga koju nudite čitateljstvu istinsko je duhovno promišljanje o tišini. Zašto ste se upustili u duboko promišljanje, refleksiju, koju u uobičajenim prilikama ne bismo očekivali od pročelnika Kongregacije za bogoštovlje s obzirom da je on mjerodavan za konkretne stvari i odnose u liturgiji?***

„Prvi i izvorni Božji govor je tišina“. Komentirajući to bogato i duboko zrenje sv. Ivana od Križa, u svome djelu „Invitation to Love“ Thomas Keating piše: „Sve ostalo je siromašni i oskudni prijevod; moramo se naučiti tišini i odmarati se u Bogu i kod Boga“.

Vrijeme je da ponovno otkrijemo pravi poredak prioriteta u životu. Vrijeme je da ponovno stavimo Boga u središte vlastitih briga i poslova, u središte vlastitoga djelovanja i svoga života, na ono jedino mjesto koje pripada Bogu. Tako će naš kršćanski životni put pronaći svoje težište na toj stijeni i uporište u toj stijeni, te u svjetlu vjere otkriti svoju strukturu, hraniti se u molitvi koja je trenutak tihoga

¹ Razgovor je prvotno objavljen u časopisu *La Nef* u listopadu 2016. godine. Pred nama je cjeloviti hrvatski prijevod koji slijedi njemačku inačicu toga intervjua.

i intimnoga susreta, gdje se čovjek zadržava pred Božjim licem kako bi mu se klanjao te kako bi mu izrazio svoju djetinju ljubav.

Ne zavaravajmo se. Istinska i prijeka potreba ovoga trenutka jest da ponovno otkrijemo smisao i osjetilo za Boga. Ocu se možemo približiti jedino u tišini. Ono što Crkva danas treba nije reforma upravnog aparata i ustroja, nije neki novi pastoralni program, nisu strukturalne promjene. Svi ti programi već postoje. Danas nam treba program svih vremena i naraštaja preuzet iz Evandjelja i žive Predaje. Taj program ima svoje žarište i središte u osobi Isusa Krista koga moramo (s)poznavati, koga trebamo ljubiti i nasljedovati, kako bismo mogli u Njemu i po Njemu živjeti te preobražavati svijet u kojem živimo. Da, mi trebamo preobražavati ovaj svijet koji živi kao da Bog ne postoji. Kao svećenik, kao pastir, kao prefekt i kao kardinal moja je najsilnija i žarka želja govoriti i ponavljati da jedino Bog može ispuniti čovjekovo srce.

Vjerujem da smo svi danas žrtve proširene površnosti uzrokovane medijskim društvom; svi smo žrtve egoizma i posvjetovnjačena duha. Gubimo se u borbama oko utjecaja, u sukobima među osobama, gubimo se u narcisoidnom, šupljem i praznom aktivizmu. Nadimamo se i hvalimo ponosom i ambicijama, zarobljenici smo volje za moći i karijerom. Upuštamo se u prljave i kukavičke kompromise zbog naslova (titula) te poslovnih, profesionalnih ili crkvenih imenovanja. Sve se to poput dima rasplinjuje. Svojom novom knjigom htio bih pozvati sve kršćane, ali i sve ljude dobre volje da zakorače u tišinu. Bez tišine svi se nalazimo u prividnoj stvarnosti. Jedina zbilja koja zavjeduje našu pozornost jest sam Bog, a Bog je tih. On čeka našu tišinu kako bi nam se objavio.

Prioritet, nužda i prijeka potreba jest ponovno otkriti tišinu.

Tišina je značajnija od bilo kojeg ljudskog djela, ona dopušta Bogu da dođe do riječi i izražaja. Istinska revolucija dolazi iz tišine. Tišina nas vodi Bogu i ljudima kako bi nas ponizno stavila da im služimo.

- ***Zašto je pojam tišine za Vas tako bitan? Je li tišina nužna da bi čovjek otkrio Boga, i po čemu je ona „najveća čovjekova sloboda“? Je li tišina kao „sloboda“ stanovit oblik askeze?***

Tišina nije nikakav pojam, ona je put koji ljudima dopušta zaputiti se i ići k Bogu.

Bog je tišina, a Božja tišina nastanjuje se u čovjeku. Živeći s tihim, mirnim Bogom i živeći u Njemu i sami moramo postati tihi, smireni. Ništa nam ne će omogućiti bolje otkriti Boga od tišine koja je upisana u srce i srčiku našega bića.

Ne bojim se ustvrditi: zvati se Božjom djecom znači biti djeca tišine.

Postizanje tišine pretpostavlja napor, borbu i askezu. Treba nam smjelost da se oslobodimo od svega onoga što nam opterećuje život koji ništa toliko ne ljubi kao privid, postizanje nečega bez ikakve muke, te vanjsku ljušturu stvari. Brbljavac koji se okreće vanjskom svijetu, tjeran potrebom izreći sve što mu je na umu i jeziku, daleko je od Boga i nesposoban za bilo kakvu duhovnu aktivnost. Opreka tomu je tih čovjek. Tihi čovjek je istodobno i slobodan čovjek. Verige ovoga svijeta nemaju nad njim nikakvu moć. Pritom mislim na svoga prethodnika na biskupskoj stolici u Conakryju-Gvineja, mons. Raymonda-Mariu Tchidimba. Kao žrtva komunističke diktature bio je skoro devet godina u kazamatu. Ni s kim se nije smio susresti i razgovarati. Šutnja, koju su mu nametnuli njegovi mučitelji, postala mu je mjestom susreta s Bogom. Na tajanstven način njegov mu je zatvor postao istinskim „novicijatom“ i ta osuda na bijedu i nijemost omogućila mu je da donekle shvati veliku tišinu Neba.

- ***Je li zapravo još uvijek moguće prepoznati značenje tišine u svijetu u kome nikako ne prestaju buka ni galama? Je li to novo stanje „moderniteta“ s njegovim medijima, televizijom, internetom, ili je buka bila oduvijek značajka ovoga „svijeta“?***

Bog je tih, dok je đavao vrlo glasan, prebučan. Sotona oduvijek pokušava prikriti svoje laži pod maskom varljive, lažne i preglasne prezaposlenosti i radinosti. Kršćanin ima zadaću ne biti od ovoga svijeta. U svome životu treba se odvratiti od buke ovoga svijeta, od galame i vike koja nas nezaustavljivo sili da se odvratimo od bitnoga, od Boga.

Naš odveć tehničirani i prezaposleni svijet učinio nas je **još** samo bolesnijima. Buka je poput droge o kojoj su naši suvremenici ovisni. Sa svojim prividom slavljeničkog raspoloženja, buka je vrtlog koji nam priječi da se pogledamo u vlastito lice i suočimo s vlastitom nutarnjom prazninom. Buka je dijabolička laž. Buđenje iz laži može biti jedno vrlo brutalno iskustvo.

Ne plašim se pozvati sve ljude dobre volje da stupe u stanovit oblik otpora. Što bi bilo od našega svijeta kad se ne bi u njemu mogle pronaći oaze tišine? U bujici poslovnih i šupljih riječi čini se da je tišina znak slabosti. U suvremenom svijetu tihi čovjek se mora uvijek braniti. On je „podčovjek“ (u odnosu na „nadčovjeka“), u odnosu na tzv. snažnoga koji druge bujicom svojih riječi gazi, guši i utapa. Tihog se čovjeka smatra viškom. To je duboki razlog za strahovite zločine ili prijezir i mržnju modernog svijeta spram tihih bića: nerođene djece, bolesnika ili umirućih. To su čudesni ljudi, divni proroci tišine. Ne bojim se zajedno s njima naglasiti da su suvremeni svećenici, koji su navijestili neku vrst tihog rata tišini, već izgubili bitku. Mi smo kadri ostati tihi usred najgrozomnijeg nereda, najsrmotnijeg nemira, usred buke i vike tih paklenih strojeva koji pozivaju na aktivizam te nas žele otrgnuti od bilo kakve transcendentalne poveznice i dimenzije vlastite nutrine.

- ***Ostaje li Bog i onda tih kad nutarnji čovjek traži tišinu da bi ga pronašao? I kako onda shvatiti ono što neki nazivaju „Božjom šutnjom“ spram drama krajnje zloće poput holokausta, šoaha, gulaga...? Ili, općenito rečeno, dovodi li postojanje zla sumnju u „Božju svemoć“?***

S Vašim pitanjem kročimo u jedan vrlo duboki misterij. U Velikoj kartuziji dugo smo meditirali o toj tajni s generalnim priorom dom Dysmom de Lassus.

Ponajprije, Bog ne želi zlo. Pa ipak, On začudo ostaje tih spram naših propitivanja i iskušavanja. Usprkos svemu, patnja ne dovodi u sumnju Božju svemoć, nego nam je očituje. Još uvijek čujem glas djeteta koje plaćući pita: „Zašto Bog nije spriječio da moj tata ne bude ubijen?“ U svojoj tajanstvenoj šutnji Bog se objavljuje u suzi što je to dijete prolijeva, a ne u svjetskom poretku koji bi opravdao tu suzu. Bog ima svoj tajanstveni način kako nam postaje blizak u našim kušnjama. On je intenzivno prisutan u svim našim iskušenjima i patnjama. Njegova se snaga čini tihom, mirnom, jer ona očituje njegovu beskrajnu tankoćutnost, njegovu ljubaznu nježnost prema svima koji trpe. Vanjski dokazi nisu bezuvjetno i najbolja očitovanja njegove prisutnosti. Tišina očituje sućut, Božje suosjećanje s našim patnjama. Bog ne želi zlo. I što je patnja veća, tim više se očituje da je Bog u nama prva žrtva.

Kristova pobjeda nad smrću i grijehom dovršuje se i realizira u velikoj šutnji križa. Bog objavljuje svu svoju snagu u šutnji koju nikakvo barbarsko zlodjelo nikada ne može ukaljati.

Dok sam boravio u zemljama koje su proživljavale snažne i duboke krize, patnje i tragičnu bijedu, poput Sirije, Libije, Haitija ili Filipina nakon pustošenja koja je uzrokovao veliki tajfun, konstatirao sam do koje je mjere tiha molitva ono posljednje blago za ljude koji su izgubili sve. Šutnja je onaj posljednji rov u koji nitko ne može prodrijeti, zadnja odaja gdje se može ostati u miru, mjesto gdje patnja polaže na trenutak svoje oružje. Sakrijmo se u patnji iza utvrde molitve! U tom slučaju moć krvnika nema više nikakva značenja. Zlikovci mogu u svome bijesu sve razoriti, ali im je nemoguće prodrijeti u šutnju, u srce, u savjest čovjeka koji moli i koji je pronašao svoje skrovište u Gospodinu. Otkucaji tihoga srca, nada, vjera i pouzdanje u Boga tu ne mogu propasti. Svijet se izvana može pretvoriti u more ruševina, ali u intimi naše duše, u posvemašnjoj tišini, Bog je budan. Rat i sve posljedice straha i jeze nikada ne mogu pobijediti Boga prisutna u nama. Naspram zla i Božje šutnje čovjek mora uvijek ostati u molitvi i tiho jecajući i vapijući, govoriti s vjerom i ljubavlju:

„Isuse, tražio sam te!
Čuo sam kako si plakao od radosti
zbog rođenja jednoga djeteta.
Vidio sam te kako tražiš slobodu
kroz rešetke neke tamnice.
Prošao sam pokraj tebe
dok si prosio komad kruha.
Čuo sam te kako od boli zavijaš
dok su tvoju djecu bombe raznosile.
Otkrio sam te u bolničkim sobama
u kojima si podvrgavan terapijama bez ljubavi.
Sad sam te našao;
ne želim te nikada više izgubiti.
Nauči me, molim te, Gospodine, ljubiti Tebe“.

S Isusom bolje i lakše podnosimo svoje patnje i kušnje.

- ***Koju ulogu pripisujete tišini u našoj latinskoj liturgiji? Gdje i u čemu vidite tišinu, te kako možete pomiriti tišinu i aktivno sudjelovanje u bogoslužju?***

Naše se riječi gube, nestaju pred Božjim veličanstvom. Tko bi se osmjelio uzeti riječ pred Svevišnjim, Svemoćnim? Sv. Ivan Pavao II. gledao je u tišini bit svakoga molitvenog stava, jer tišina ispunjena poklonstvenom prisutnošću očituje „ponizni prihvata granica stvorenja pred beskrajnom transcendencijom Boga koji se ne prestaje objavljivati kao Bog ljubavi“. Odbacivati tišinu ispunjenu pouzdanim strahopoštovanjem i klanjanjem značilo bi odbacivati Božju slobodu da nas zahvati svojom ljubavlju i svojom prisutnošću. Sveta tišina i šutnja je mjesto gdje možemo susresti Boga, jer mu pristupamo s ispravnim stavom čovjeka koji se drščući suspreže, ali se ipak s pouzdanjem nada. Mi svećenici trebali bismo nanovo izučiti to djetinje strahopoštovanje pred Bogom i svetost našega odnosa prema Njemu. Moramo iznova naučiti drhtati od čuđenja pred Božjom svetošću i nečuvenom milošću našega svećeništva².

Šutnja nas uči značajnom pravilu duhovnoga života: prisnost ne promiče intimnost, naprotiv: pravilan i ispravan odmak je uvjet za zajedništvo. U klanjanju se čovječanstvo upućuje prema Ljubavi. Sveta tišina otvara se prema mističnoj tišini koja je bremenita ljubavnom intimnošću. Ujarmljeni u svjetovni um, zaboravili smo da su Presveto i bogoštovlje jedine ulazne dveri u duhovni život. Ne oklijevam se čak i zakleti da je sveta tišina temeljni zakon i pravilo svakoga liturgijskoga slavlja.

Naime, tišina nam dopušta da kao sudionici stupimo u slavljenje misterija. Drugi vatikanski sabor naglašava kako je tišina izvrsno sredstvo koje promiče sudjelovanje Božjega puka u liturgiji.

Koncilski su oci htjeli pokazati da istinsko liturgijsko sudjelovanje je ulazak u Božji misterij. Pod izlikom omogućavanja lakšega pristupa Bogu neki bi htjeli da u liturgiji bude sve neposredno, zorno, racionalno, horizontalno i ljudsko. Na taj način srljamo u rizik da sveti misterij svedemo na ugodne osjećaje. Pod izlikom pedagogije, neki svećenici si dopuštaju beskrajno površne i horizontalne komentare i pojašnjenja. Da nisu možda ti pastiri u strahu kako bi tišina pred Presvetim mogla zbuniti vjernike? Nisu li oni možda uvjerenja kako je Duh Sveti nesposoban otvoriti srca ljudi za božanske misterije te na njih izliti svoje svjetlo i svoje duhovne darove i milost?

² Tj. *mysterium tremendum et fascinatum*, prim. prev.

Sv. Ivan Pavao nas upozorava da čovjek postaje sudionikom Božje prisutnosti prije svega time „što se daje odgojiti za tišinu u klanjanju, jer na vrhuncu Božje spoznaje i iskustva nalazi se njegova apsolutna transcendencija“.

Sveta tišina vjerničko je dobro, a klerici ih ne bi smjeli lišavati toga dobra ili im uskraćivati to dobro!

Tišina je gradivo od koga moraju biti satkana naša bogoslužja. U njima ništa ne smije narušavati ozračje tišine koja je njihova naravna klima.

- ***Ne postoji li stanoviti paradoks u tome da se s jedne strane naglašava nužnost tišine u liturgiji, a s druge strane se priznaju istočna bogoslužja koja nemaju trenutke tišine ni šutnje, a ipak su napose lijepa, sakralna i u molitvenom predanju?***

Vaša je primjedba racionalna i pokazuje da nije dostatno propisivati „trenutke tišine“ da bi liturgija bila natopljena svetom šutnjom.

Tišina je stav duše.

Točno, istočni obredi ne predviđaju vrijeme tišine u liturgiji. Međutim, oni također posjeduju intenzivno iskustvo apofatične molitve naspram „neizrecivoga, neshvatljivoga i nepojmljivoga“ Boga. Božanska liturgija je uronjena u misterij. Kod nas zapadnjaka, „latina“, šutnja je zvučni ikonostas. Tišina je mistagogija. Tišina nam omogućava da stupimo u misterij, a da ga ne obečastimo. Govor misterija u liturgiji tihi je govor. Tišina ne skriva, ona razotkriva, objavljuje u dubinama.

Sveti Ivan Pavao II. nas uči da se „misterij stalno skriva i prekriva šutnjom, kako bi se izbjeglo da se na mjesto Boga (po)stavi nekakav idol“. Htio bih konstatirati kako danas za kršćane postoji vrlo velika opasnost da postanu idolopoklonici. Kao uznici i zarobljenici buke te beskonačnih ljudskih razgovora nismo daleko od toga da razvijemo nekakvo bogoslužje na našoj vlastitoj razini, da načinimo Boga prema svojoj slici. Kardinal Godfried Daneels je dobro primijetio da „zapadna liturgija, kako se danas prakticira, ima glavnu pogriješku što je brbljava“. Afrički svećenik Faustin Nyobayré iz Ruande veli kako „površnost ne šteti liturgiju pa ni naoko vjerske skupove s kojih se čovjek većinom vraća kao da je bez duše i daha, sav u znoju, a ne odmoren ili ispunjen onim što se slavilo kako bi mogao bolje živjeti i svjedočiti“. Slavlja su katkad preglasna i zamorna. Liturgija je bolesna. Najuočljiviji simptom te bolesti jest sveprisutnost mikrofona. Mikrofon je do te mjere prijeko potreban da se čovjek pita kako se uopće prije otkrića mikrofona moglo slaviti liturgiju!

Izvanjska buka te buka u vlastitoj nutрини otuđuju nas od nas samih. U galami i buci čovjek može utonuti jedino u banalnost. Naime, površni smo u onome što govorimo, izgovaramo šuplje fraze i priče, govorimo bez kraja i konca. Dokle god postoji nešto što se može izreći, suočeni smo s nekom vrstom neodgovorna zamršena klupka dosjetki i riječi koje ubijaju. Površni smo i u onome što činimo: živimo u banalnosti, a pritom bismo željeli da smo umni i moralni pa to tražimo za sebe, a u tome ne nalazimo ništa neobično ili izvanredno.

Često izlazimo iz svojih crkava nakon bučne i površno slavljene liturgije, a da se nismo susreli s Bogom, niti pronašli nutarnji mir koji nam On želi darovati.

- ***Zagovornik ste usmjerenja liturgije prema istoku („ad orientem“) i htjeli biste vidjeti da se to prakticira u našim crkvama. Zašto je to toliko značajno? I kako biste željeli da se provede ta promjena?***

Tišina nas stavlja pred bitno pitanje u liturgiji. Liturgija je po sebi mistična. U onoj mjeri u kojoj joj se približavamo glasna i bučna srca, liturgija poprima površni i ljudski karakter. Liturgijska tišina radikalna je i bitna dispozicija. Ona iziskuje i traži obraćenje srca. Obraćenje etimološki znači „zaokret“, okrenuti se, (pre)usmjeriti se prema Bogu. U liturgiji ne postoji istinska i prava tišina ako

nismo cijelim svojim srcem usmjereni prema Gospodinu. Moramo se okrenuti, obratiti, učiniti zaokret prema Gospodinu kako bismo Njega vidjeli, promatrali Njegovo lice te pali na koljena u poklonstvenu stavu do Njegovih nogu. Imamo dobar primjer: Marija Magdalena je na uskršno jutro mogla prepoznati Gospodina Isusa, jer se okrenula prema Njemu: „Uzeše Gospodina moga, ne znam gdje ga staviše“. „Haec cum dixisset, **conversa est retrorsum** et videt Jesum stantem – Nakon tih riječi ona **se okrenu** i ugleda Gospodina Isusa gdje stoji“ (Iv 20,13-14).

Kako možemo zauzeti taj stav usmjerenosti prema Gospodinu, ako se svi zajedno, i svećenik i vjernici, fizički ne okrećemo prema Gospodinu koji dolazi, odnosno prema *istoku* koga simbolizira crkvena apsida, gdje je Krist na križu – svome prijestolju.

Ta vanjska orijentacija (tj. „istočenje“) vodi nas u nutarnju orijentaciju koju vanjska simbolizira. Od apostolskih vremena kršćani poznaju taj oblik molitve. Nije riječ o tome da se puku okreću leđa, nego da se gleda prema *istoku*, odnosno da se zagledamo u Gospodina koji dolazi.

Taj oblik molitve promiče tišinu. Svećenik koji slavi nije u napasti držati monopol nad riječi. Pred Gospodinom svećenik manje pada u kušnju da postane profesor koji za vrijeme cijele svete mise drži predavanje te od oltara pravi pozornicu na kojoj u žarištu nije više križ nego mikrofon! Svećenik mora biti svjestan toga i osvijestiti si da on u rukama Isusa Krista nije ništa više osim sredstva koje mora zaštititi da bi stvorio prostor za RIJEČ. Sve ljudske riječi djeluju smiješno pred jednom VJEČNOM RIJEČI.

Uvjeren sam da će svećenici govoriti drukčijim glasom budu li slavili euharistiju prema istoku. Tada uistinu manje padamo u napast da poimamo sebe kao glavne čimbenike, kako kaže papa Franjo.

Bitno je shvatiti da se ovaj legitimni i poželjni način slavljenja euharistije ne smije nametati kao revolucija. Znam da je na mnogim mjestima dobro pripremljena kateheza omogućila vjernicima prihvatiti i usvojiti usmjerenje prema istoku te su naučili to cijeniti. Moja je žarka želja da to pitanje ne preraste u ideološki sukob ili boj između stranaka. Riječ je o našem odnosu prema Bogu.

I kao što sam nedavno u jednom osobnom susretu sa Svetim Ocem imao prigodu reći, ove riječi nisu ništa drugo nego poticaji koji izviru iz moga srca ispunjena brigom za dobro vjernika. Nije mi stalo do toga da jednu praksu suprotstavim drugoj. Ako iz postojećih materijalnih datosti nije moguće slaviti euharistiju prema istoku, potrebno je na oltar postaviti dobro vidljivi križ kao referentnu (odnosnu) točku za sve. Krist na križu jest KRŠĆANSKI ISTOK.

- ***Gorljivi ste zagovornik i branitelj koncilске konstitucije o liturgiji i duboko žalite što se ona loše primjenjuje. Kako to tumačite s odmakom od 50 godina? Nisu li crkveni autoriteti prvi odgovorni za to?***

Vjerujem da koncilске dokumente premalo čitamo u duhu vjere. Fascinirani, opčinjeni onim što Benedikt XVI. naziva „Koncil medija“ podvrgavamo sve dokumente ljudskoj lektiri tražeći lomove i opreke na mjestima gdje bi se katoličko srce moralo truditi otkrivati i pronalaziti obnovu u kontinuitetu. Više nego ikada treba nas voditi nauk Sabora sadržan u *Sacrosanctum Concilium*. Vrijeme je napokon da učimo od Sabora, umjesto da ga koristimo kako bismo opravdali svoja vlastita nastojanja oko kreativnosti ili da bismo branili svoje ideologije služeći se svetom liturgijom kao oružjem.

Samo jedan jedini primjer: Drugi vatikanski sabor je na predivan način definirao opće svećeništvo svih vjernika snagom krštenja. Tu je naša snaga da sebe s Kristom prinosimo Ocu kako bismo u Isusu postali „žrtva živa sveta i neokaljana“. Tu imamo teološki temelj istinskoga sudjelovanja u liturgiji. Ta duhovna zbilja trebala bi se živjeti naročito za prikazanje. U tom trenutku se cijeli kršćanski puk prinosi kao žrtva, ne mimo ili pored Krista, nego u Njemu, kroz Njegovu žrtvu koja se ostvaruje u pretvorbi. Obnovljenim iščitavanjem Sabora možemo izbjeći da se naše prikazanje, odnosno prinos darova ne unakazuje raznim prinosima koja u sebi imaju više folklora nego liturgije. Zdrava hermeneutika kontinuiteta mogla bi nas dovesti u situaciju da u svjetlu Drugoga vatikanskoga sabora

ponovno sa svim častima i poštovanjem uvedemo stare molitve koje su se molile za ofertorij, odnosno prikazanje darova.

- ***Vi upućujete na željenu „reformu reforme“ (br. 257). U čemu bi se ona prvenstveno sastojala? Odnosi li se reforma na oba oblika rimskog obreda ili samo na redovni obred?***

Liturgija treba trajnu reformu zbog veće vjernosti svojoj istinskoj mističnoj naravi. Zapravo, postoji duhovna potreba za onim što se danas naziva „reforma reforme“, da se poslužimo jednim izrazom iz nauka Benedikta XVI. Reforma se odnosi na oba oblika rimskoga obreda.

Odbacujem pokušaje da se naše doba upotrijebi kako bi se jedna liturgija suprotstavila drugoj, odnosno obred svetoga pape Pavla V. protiv obreda bl. Pavla VI. Riječ je o tome kako stupiti u veliku tišinu liturgije. Čovjek se treba obogatiti svim liturgijskim oblicima, i latinskim i istočnim. Zašto se ne bi otvorio izvanredni oblik onome što je nastalo i rodilo se kao bolje iz liturgijske reforme Drugoga vatikanskoga sabora? Zašto ne bi redoviti, uhodani oblik nakon Sabora i reforme ponovno otkrio stare molitve za ofertorij/prikazanje ili ulazne molitve? Zašto se ne bi moglo uvesti malo tišine za vrijeme mnogih dijelova kanona?

Bez kontemplativnoga duha liturgija ostaje obična prigoda za razdore prepune mržnje te ideološke rovovske bitke, javna ponižavanja slabih od onih koji posjeduju autoritet ili ga traže za sebe. Liturgija bi trebala biti mjesto našega jedinstva i zajedništva u Gospodinu. Čemu borba jednih protiv drugih i čemu se međusobno prezirati? Naprotiv, liturgija bi nas morala sve približavati *k jedinstvu u vjeri i spoznaji Sina Božjega, k savršenom čovjeku, k mjeri veličine punine Kristove... te živeći u ljubavi držimo se istine dok svi ne urastemo u Krista, koji je Glava*“ (Ef 4,13-15).

- ***Kako možemo u aktualnom liturgijskom kontekstu latinskoga svijeta nadići nepovjerenje koje gaje neki pristaše obaju liturgijskih oblika istoga rimskoga obreda, te koji odbijaju slaviti u drugom obredu pa jedni na druge ponekad gledaju sa stanovitim prijezirom?***

Kvariti liturgiju znači kvariti naš odnos s Bogom te kvariti izričaj naše kršćanske vjere. Kardinal Journet sa sigurnošću je tvrdio: „Liturgija i kateheza dvije su hvataljke kliješta kojima Đavao želi istrgnuti vjeru kršćanskom puku te se domoći Crkve kako bi je smlavio, uništio i na kraju razorio. I danas veliki Zmaj, Sotona vrebajući leži i reži pred Ženom, Crkvom, uvijek spreman da joj proguta Dijete“. Štoviše, đavao nas želi suprotstaviti jedne nasuprot drugih u srcu samoga sakramenta jedinstva i u bratskom zajedništvu. Vrijeme je da se okonča prijezir, nepovjerenje i sumnjičenja. Vrijeme je da se ponovno otkrije katoličko srce. Vrijeme je da se u zajedništvu ponovno otkrije ljepota liturgije, kako nam preporučuje papa Franjo, jer „ljepota liturgije zrcali slavu našega Boga koja sja u njegovu živom i utješnom puku“³.

- ***Kako ste doživjeli svoj boravak u Velikoj kartuziji?***

Bogu sam zahvalan da mi je iskazao tu izvanrednu milost. Ne mogu prešutjeti zahvalnost svoga srca spram velikog priora Kartuzije dom Dysmasa de Lassus za njegovo toplo gostoprimstvo. Htio bih najponiznije moliti za oprost zbog svih smetnji koje sam mu možebitno uzrokovao svojim boravkom. Velika kartuzija je Božja kuća. Ona nas (uz)diže k Bogu i nosi pred Njegovo lice. Sve je žrtvovano da bismo se susreli s Bogom: ljepota prirode, stroga jednostavnost mjesta, šutnja, samoća i liturgija. Premda imam običaj moliti noću, duboko me se dojmio noćni časoslov u Velikoj kartuziji: tama bijaše čista, tišina bijaše nositeljica jedne prisutnosti, Božje prisutnosti. Noć nam je skrivala sve, ona nas je

³ Propovijed za misu Svete potvrde, 28. ožujka 2013.

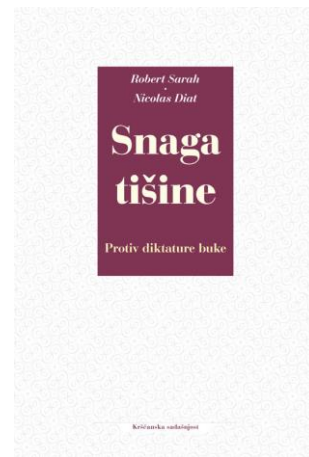
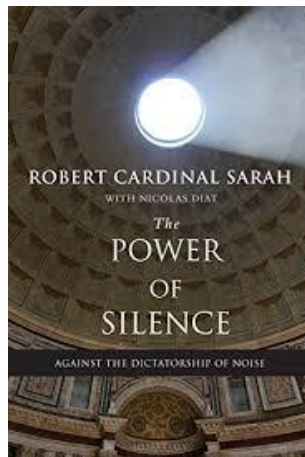
izolirala jednog od drugoga, ali je istodobno sjedinjavala naše glasove i naš hvalospjev, ona je usmjeravala naša srca, naše poglede i naše misli da ništa drugo ne gledaju i ne vide osim Boga. Noć je majčinska, dragocjena i pročišćavajuća. Tama je poput vrutka iz kojega izranjamo oprani, smireni i dublje sjedinjeni s Kristom i drugima. Tama nas regenerira kad provodimo dobar dio noći u molitvi. To nas preporada. Tu uistinu Bog postaje naš život, naša snaga, naša sreća, sve naše. Čutim veliko divljenje prema svetom Bruni koji je poput proroka Ilije tolike duše doveo na ovo Božje brdo kako bi čuli i vidjeli, osjetili „glas tihoga šapata“ te kako bi ih taj glas oslovio, glas koji i nama govori: „Što radiš ovdje, Ilija?“ (1 Kr 19,11-13).

Kardinal Robert Sarah

SNAGA TIŠINE

Govor na predstavljanju njemačkog izdanja

S njemačkog jezika preveo fra Tomislav Pervan

Cijenjene dame i gospodo,
Eminencije i ekscelencije,

Ponajprije moram izraziti svoju zahvalnost ove večeri¹. Zahvaljujem svima nazočnima. Svojom brojnom nazočnošću očitujete i svjedočite kako tišina nije tema iz prošlosti, nego da i danas ima bitno značenje. Svojom prisutnošću potvrđujete kako se tišina ne odnosi samo na monaški način života, nego da nam je danas ona svima potrebna. Srdačno zahvaljujem njegovoj ekscelenciji mons. Georgu Gänsweinu i molim ga usrdno da prenese moje zahvalne i ponizne pozdrave Njegovoj svetosti Benediktu XVI., jer sam velikodušno počašćen njegovom blizinom i moralnom podrškom. Zahvaljujem i papinskom institutu Santa Maria dell'Anima, napose njegovu rektoru mons. Brandmayru, što nam je dao ovaj prostor na raspolaganje kako bismo mogli predstaviti knjigu javnosti. I napokon, zahvaljujem izdavačkoj kući *FE-MedienVerlag Kisslegg* i njezinu izdavaču g. Bernhardu Mülleru koji je preuzeo teret objavljivanja knjige *Snaga tišine* na njemačkom jeziku. Danas je imate u svojim rukama.

Njemačko izdanje moje prve knjige *Bog ili ništa* naišao je na vrlo lijep prijem. Nadam se da će njemačka javnost ponovno znati cijeniti promišljanja koja nudim u knjizi *Snaga tišine*. Zbilja, tišina je

¹ Kardinal Sarah objavio je svoju knjigu *Snaga tišine* na francuskom i engleskom jeziku, a na njemačkom jeziku tiskana je u izdavačkoj kući *FE-MedienVerlag Kisslegg*. Prilikom predstavljanja njemačkog izdanja knjige, kardinal je osobno uputio ovaj govor o svojoj knjizi te o potrebi tišine. Knjigu je na hrvatskom jeziku objavila Kršćanska sadašnjost 2017. (<http://www.ks.hr/snaga-tisine>).

univerzalna tema koja nam širom otvara one obzore koji nam omogućuju stupiti u istinu vlastitoga života.

Ova je knjiga nastala i izrasla iz života, iz mojeg osobnog iskustva te iz iskustava dragih osoba koje sam imao milost upoznati te koje su u tišini i svojom tišinom donijeli bogate i silne plodove svetosti i dobrote. Ovdje se naročito sjećam brata Vincent-Marie de la Résurrection, kanonika u opatiji Sainte Marie di Lagrasse, kojega sam imao prigodu upoznati 2014. godine. Bolovao je od multiple skleroze od koje je preminuo 2107. godine u 37. godini života. Brat Vincent nije mogao govoriti. Ali, između nas se rodilo čudesno duhovno iskustvo i poveznica, ne pomoću riječi, nego pomoću pogleda i tišine, te preko molitve u kojoj je brat Vincent sudjelovao jedino pokretom svojih usana. Brat Vincent mi je na posve poseban način otkrio ljudsku i mističnu dimenziju tišine. Dakle, slobodno mogu reći da je knjiga koju danas predstavljamo izrasla iz ćelije jednoga bolesnika, jednoga mladog redovnika koji je iščekivao nebo u tijelu koje je sve snažnije bivalo obilježeno bolešću i patnjom, ali koji je isto tako – to bih htio istaknuti – zračio, svijetlio, jer je kroz njega već prosijavalo svjetlo uskrsnuća.

Za mene je tišina također dio moga osobnog iskustva prvih godina moje biskupske službe u Conakryju u Gvineji, gdje sam živio vrlo izoliran od drugih i pod stalnim nadzorom, pod onim znanim političkim okolnostima koje sam već opisao u svojoj prvoj knjizi. Vanjska mi je izolacija – što smatram velikim Božjim darom – otkrila i otvorila sve one nutarnje odaje i prostore u koje Bog stupa i u kojima stanuje, u kojima on govori i tješi. To su iskustva koja mi i danas pomažu dosegnuti dublje razlikovanje onoga što nas danas okružuje – u kulturološkom okružju koje gotovo sustavno izbjegava biti nasamo sa samim sobom te pogledati u sebe, vlastitu nutrinu. Buka, brbljanje, sve te nove tehnologije koje prenose tu viku i buku, prekrivaju prazninu novoga čovjeka koji jedva više da zna čemu i zašto zapravo živi ili treba živjeti.

Za mene je još bolnije konstatirati kako su ta površnost i bezbožnost te prijezir ljudske osobe u međuvremenu provalili i u Crkvu. Ne mogu zaniijekati da ova knjiga duguje zahvalu i mojim iskustvima koje imam kao pročelnik Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata. Naime, moram reći kako je liturgija ona dimenzija u životu Crkve koja zacijelo najviše trpi od toga obezvrjeđujućeg posvjetovnjačenja koje je prodrlo i u Crkvu. Moram to pojasniti.

Nije naime nikakva tajna – a govorim to s velikim bolom u srcu – da naš suvremeni svijet živi načinom kao da Boga nema, kao da on ne postoji. Ne bismo trebali shvatiti to tek kao puku intelektualnu misaonu igru. Otuđenje od Boga jest činjenica i zbiljsko iskustvo. To je svagdanji život milijuna ljudi koji je posve konkretno obilježen prazninom koja ima svoj korijen u odsutnosti Boga. Ali, kad Boga nema, kad on nedostaje, čovjek mora očajnički tražiti nešto što mu obećaje pristup Apsolutnomu, a pritom nažalost, istodobno mora konstatirati da ništa što je naprosto samo ljudsko nije kadro ispuniti do kraja njegovo srce. Krajnje je problematično što tragamo samo za ljudskim rješenjima kao odgovorom glede našega smisla i sudbine. Suočeni s neporecivo velikim problemima, grozničavo se držimo traganja za ljudskim sredstvima umjesto da svoje srce uzdignemo k Bogu. Ponekad stječem dojam da je to posvjetovnjačenje prodrlo u Crkvu kako bismo reducirali svoju vjeru na ljudsku mjeru. Umjesto da otvorimo čovjeka za Božju inicijativu – a Bog uvijek neočekivano osloboditeljski iznenađuje, kidajući okove i verige – mnogi misle da suvremeni čovjek može jače i bolje vjerovati ponudimo li mu vjeru prema ljudskoj mjeri, vjeru koja nema više korijen u dubini objave u Isusu Kristu i u predaji Crkve, nego u postulatima i potrebama modernoga čovjeka, te u ograničenostima njegovih mogućnosti.

To posvjetovnjačenje očituje se i izražava također u liturgiji. Drugi vatikanski sabor jasno je rekao da je liturgija izvor i vrhunac kršćanskoga života.

Ja bih to još snažnije izrazio. Bogoslužje je svadbena dvorana u kojoj se Bog u činu savršene ljubavi

predaje svojoj Crkvi te gdje se kršćanin na savršen način, tijelom i dušom, susreće sa svojim Gospodinom. I upravo u toj biti i srčici liturgije, u toj najosjetljivijoj točki u životu Crkve, sa svom težinom doživljavamo prikraćivanje i zakidanje vjere prema ljudskoj mjeri i nahodaženju, bilo u riječima ili u kretnjama. Kao što sam prikazao u samoj knjizi, gotovo se nikada u našim propovijedima ne čuje da se govori o vjeri, vječnom životu, zajedništvu, prijateljevanju s Kristovom osobom ili da se govori o grijehu kao lomu i pobuni protiv Boga. Ne pokušava li se na taj način ukloniti i uništiti sve one kretnje koje se suvremenom čovjeku čine „nerazumljivima“ kako bismo ih nadomjestili pravom bujicom riječi koje pretvaraju naša euharistijska slavlja sve više u velike *happeningse*, „eventse“, gdje je u središtu čovjek zatočenik sa svojim problemima te sa svojim vlastitim prosudbenim mogućnostima kako riješiti te probleme? Nije li to prije samo jedno obično ljudsko slavlje – a ne istinsko bogoštovlje i svetkovina Crkve?

Ta očevitna odsutnost Boga u liturgiji – ako mi dopuštate primjedbu – također je ishodište moje knjige o tišini da bismo ponovno stavili Boga na prvo mjesto. Pritom naglasak nije na tišini zbog same tišine, nego je riječ o onoj tišini u kojoj Bog ponovno može progovoriti i u kojoj ga možemo čuti. Primat Boga u našoj sredini, klanjanje Bogu te čovjekova žrtva tvore srce i bit kršćanske liturgije. Sabor nam je ostavio golemu baštinu, napose u Konstituciji o božanskoj liturgiji i zadaću liturgijske obnove, a to je posvećenje i svetost svakoga pojedinog krštenika. Moramo ponovno otkriti taj obzor. To se posvećenje zbiva u bitnome u trenutku susreta s Gospodinom u bogoslužju kad kličemo, kad molimo: Svet, svet, svet! Kako možemo susresti Gospodina kad smo prepuni sami sebe, kad nemamo u sebi prostor za Njega? Kako se možemo dati ispuniti Njegovom božanskom prisutnošću, Njegovom riječi života, Njegovim utješnim navještajem smrti i uskrsnuća kad smo prepuni riječi, zvukova te apsolutno svjetovnih vijesti? To promišljanje vrijedi za svakoga pojedinog vjernika, ali i za cijelu zajednicu za euharistijskoga slavlja. Ako smo mi sami u središtu slavlja, kako tu može zajednica iskusiti djelovanje Duha Svetoga koji je oživljuje?

Izazov tišine velika je zadaća jer nas ona uvodi u smisao čovjekove egzistencije, u čovjekov odnos prema Bogu, ili još bolje: u odnos Boga prema čovjeku. U duhu se vraćam jednom biblijskom retku koji će nam možda pomoći otvoriti oči za božansku perspektivu vjere. „Dok je mirna tišina svime vladala i noć brzim tijekom stigla do sredine puta svog, jurnula je tvoja svemoguća riječ s nebesa, s kraljevskih prijestolja, kao žestok ratnik u sredinu zemlje, propasti predane“ (Mudr 18,14-15). Kad se stvorenje zaodjene u tišinu, Bog daje da se Njegov glas čuje. To je Riječ postala glasom i tijelom. To je Isus Krist, Riječ, i to je uistinu tajna utjelovljenja koja unosi svjetlo u odnos između Boga i čovjeka. Bog je to svjetlo koje osvjetljuje smisao liturgije. To je prodor Božanskoga u čovjekovu egzistenciju. To je izljev svjetla na nas, svjetla koje obasjava sve naše sjene.

Kao što sam istaknuo, tišina nije svrha samoj sebi, ali je ona nužni preduvjet: tišina stvara ono ozračje koje omogućuje osjetiti Božje utjelovljenje. Htio bih reći nešto. Kao što je Benedikt XVI. u svome predgovoru istaknuo, Isus je tišina i riječ, zato je Crkva tišina i riječ. Tišina i riječ se međusobno oplođuju. Na taj se način ističu barem dva promišljanja koja bih htio predočiti spram liturgije. Prvo, što se tiče naravi utjelovljenja, odnosno glede činjenice da je Bog postao čovjekom, da je Božansko uzelo ljudsko, da je Vječni uzeo na sebe vremenito – a ne obrnuto – ističem da se to nije dogodilo kako bi se ljudsko ponizilo ili pak čovjekovo dostojanstvo umanjilo. Drugo, inicijativa leži na Božjoj strani. Bog uzima stvari u svoje ruke. Čovjek se svojim silama ne može uspeti do neba niti dosegnuti Boga.

Ta logika utjelovljenja vrijedi također i za liturgiju koja je Božje djelo, *opus divinum*, samo zaodjenuta u ljudski izričaj. Htio bih skrenuti stoga pozornost na dva promišljanja koja se – između ostaloga – nalaze u knjizi koju danas ovdje predstavljamo. Prvo, pitanje inkulturacije nije pitanje kako

učiniti liturgiju više afričkom i više azijskom ili je prilagoditi običajima australskih domorodaca. Božansko prodire u ljudsko, ne s nakanom da bi se ljudski element razmahao, „raspojasao“, nego kako bismo ga otvorili, pročistili, oslobodili i preobrazili te pobožanstvenili. Često stječem dojam kako se trajno sve više trudimo oko toga kako liturgiju „prilagoditi“, umjesto da (po)nudimo cjelokupno njezino bogatstvo. Evidentno je da se liturgija obraća konkretnim osobama i stoga mora pronaći prikladne forme kako bi oslovila konkretne osobe, kao što je i Bog postao čovjekom da bi s nama govorio, ali ne da bi božanstvo u sebi reducirao kako bismo ga mogli „kapirati“, shvatiti, nego ponajprije da bi čovjeka otvorio i učinio prijamljivim za spasenje koje Bog želi ponuditi čovjeku. Ne smijemo zatvarati Božansko u naše ljudske kategorije. Znakovito je da je rano kršćanstvo, prije nego je preuzelo razne oblike poganskih žrtvenih slavlja, u svome prvom susretu s poganskom kulturom onima koji su postajali kršćani, predavalo najprije svoje vlastito liturgijsko blago koje je za pogane uvelike bilo strana baština židovske objave.

Drugo promišljanje tiče se strahopoštovanja pred Bogom. Sveto pismo vrvi naputcima glede tzv. „straha Božjega“. Početak mudrosti je strah Božji: *Initium sapientiae timor Domini*. Strah Božji je jedan od sedam darova Duha Svetoga. Strah Božji nije bojazan, strašenje. Sveti Ivan kaže u svojoj Prvoj poslanici: „Ljubav odgoni strah, bojazan“. Strah Božji je uvažavanje i djetinje (po)štovanje pred Bogom koji je uvijek daleko veći od čovjeka. On je Tvorac, mi smo samo dio njegova stvorenja. Intimna blizina prema Bogu ne dokida poštovanje pred njim. Dostojanstvo našega stava u liturgiji, priprema bogoštovnoga pribora i posuđa, ponašanje unutar Božjega hrama izraz je činjenice da mi ne možemo raspolagati Bogom. Navod iz Knjige Mudrosti koji smo maločas čuli kaže da su Božja očitovanja poput oštra mača. Istu sliku koristi i Poslanica Hebrejima, gdje piše: „Živa je riječ Božja, djelotvorna i oštija od svakoga dvosjekla mača, ona prodire do rastavljanje duše i duha, zglobova i moždine; ona sudi i nakane i misli srca. I nema stvora njoj skrivena, nego je sve golo i otkriveno očima onoga komu moramo dati račun“ (Heb 4,12-13). Ukoliko nemamo ili izgubimo strahopoštovanje pred Bogom, ne ćemo biti kadri ozbiljno shvatiti njegovu spasonosnu riječ koja nas stavlja pod upitnik i prosvjetljuje.

Tišina je nutarnje ozračje, nutarnji stav, nutarnja spremnost koja omogućuje sve ono što riječ Crkve čini plodotvornom. Crkvi, koja se zaputila i krenula putem osiromašenja jer se potpuno priklonila jedino ljudskom sudu, dopuštam u svoj skromnosti skrenuti pozornost na put tišine, jer se svaka zajednica u liturgijskom slavlju mora otvoriti Božjoj inicijativi i milosti koja dolazi jedino od Boga.

Ukratko, htio bih Vašoj pozornosti preporučiti izvanrednu knjigu A. M. Triacca „Duh Sveti i liturgija“ gdje na jednom mjestu čitamo: „Tišina u liturgiji nije nikakva ceremonija. To je prije svega izlaganje svake kretnje, svake riječi i svake radnje. Tišina nije nikakva stanka u slavlju, ona je, naprotiv, ulaz u srce liturgije. Tišina nije nikakva mrtva točka, nego vrhunac koji upućuje na Duha Svetoga: na njegovu prisutnost, njegovo djelovanje koje nas uvodi u promatranje, kontemplaciju... Liturgijska tišina poziv je u kome se stavljam na raspolaganje djelovanju Duha Svetoga. Duh govori u tišini. I treba nam tišina da bismo ga čuli“.

Hvala Vam, jer se svatko od nas na svome mjestu u ovome prostoru može otvoriti tišini i dati svoj doprinos.